

НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ПІДГОТОВКИ ПРАЦІВНИКІВ СЛУЖБИ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ, ЯКІ БЕРУТЬ УЧАСТЬ В АДМІНІСТРАТИВНО-ДЕЛІКТНОМУ ПРОЦЕСІ

DIRECTIONS OF IMPROVING THE TRAINING OF THE UKRAINIAN SECURITY SERVICE, WHICH IS INVOLVED IN THE PROCESS OF ADMINISTRATIVE AND TORT

Бунечко В.І.,
здобувач

Державного науково-дослідного інституту
Міністерства внутрішніх справ України

У статті виокремлено основні напрями удосконалення підготовки працівників Служби безпеки України, які беруть участь в адміністративно-деліктному процесі, з урахуванням особливостей організації навчально-виховного процесу щодо підготовки фахівців, а також реальних економічних умов реалізації завдань, конкретизуючи увагу на тому, що Служба безпеки України в силу наявності спеціального статусу наділяє своїх працівників, уповноважених здійснювати певні дії в адміністративно-деліктному процесі, індивідуальними правовими статусами.

Ключові слова: напрями удосконалення підготовки працівників Служби безпеки України, правовий статус, Служба безпеки України, адміністративно-деліктні відносини, професіоналізм, патріотизм.

В статье выделены основные пути усовершенствования подготовки работников Службы безопасности Украины, которые берут участие в административно-деликтном процессе, с учетом особенностей организации учебно-воспитательного процесса относительно подготовки специалистов, а также реальных экономических условий реализации заданий, конкретизируя внимание на том, что Служба безопасности Украины в силу наличия специального статуса наделяет своих работников, уполномоченных совершать конкретные действия в административно-деликтном процессе, индивидуальными правовыми статусами.

Ключевые слова: пути усовершенствования подготовки работников Службы безопасности Украины, правовой статус, Служба безопасности Украины, административно-деликтные отношения, профессионализм, патриотизм.

The article highlights the main ways to improve the training of employees of the Security Service of Ukraine, which is involved in the taking of administrative and delict process, taking into account the characteristics of the organization of educational processes that use relatively training, as well as actual economic realization of channel assignments, specifying attention to the fact that the Security Service of Ukraine due to the presence of special status gives its employees authorized to perform specific actions in the process of administrative delict individual legal status.

Key words: ways to improve the training of the Ukrainian Security Service, legal status, the Security Service of Ukraine, administrative and tort relations, professionalism and patriotism.

Постановка проблеми. Україна на початку ХХІ століття – це європейська демократична країна із чіткими зовнішньополітичними пріоритетами, держава, що швидко модернізується [7]. Кардинальні зміни суспільних відносин у нашій державі, обраний нею курс євроінтеграції потребують удосконалення існуючих правових інституцій у правоохоронній сфері [6]. Вагоме місце в реалізації цих прав належить органам Служби безпеки України (далі – СБУ) як спеціального державного правоохоронного органу, що здійснює заходи, пов'язані з гарантуванням державної безпеки. У центрі діяльності Служби безпеки України повинні перебувати не абстрактні безпекові питання, а конкретний громадянин, його життя та безпека [8]. Залежно від ступеню визначеності Служба безпеки України в адміністративно-деліктному процесі має спеціальний правовий статус, при цьому слід заострити увагу на тому, що цей орган у силу наявності такого спеціального статусу наділяє своїх працівників, уповноважених здійснювати певні дії в адміністративно-деліктному процесі, індивідуальними правовими статусами з тією відмінністю, що їх носієм є не конкретний індивідуум, а певна посадова особа. Відповідно, у разі заміщення певної посади іншою особою цим індивідуальним правовим статусом наділяється вже інший працівник.

Виклад основного матеріалу. На нашу думку, до основних напрямів вдосконалення підготовки фахівців адміністративно-деліктного процесу з урахуванням особливостей організації навчально-виховного процесу щодо підготовки фахівців та реальних економічних умов реалізації завдань слід віднести такі:

- вдосконалення нормативно-правової бази та організаційних засад із метою забезпечення потреб у кваліфікованих фахівцях;
- забезпечення прав громадян на здобуття освіти та створення в навчальних закладах, що здійснюють підготовку фахівців, необхідних умов для соціальної та професійної адаптації майбутніх працівників СБУ та для реалізації відповідних освітньо-професійних програм;
- створення механізмів раціонального використання коштів державного бюджету, що виділяються на підготовку фахівців;
- підвищення ефективності управління підготовкою, перепідготовкою та підвищенням кваліфікації фахівців;
- комплексне поглиблення галузевих процесів інтеграції системи підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації фахівців;
- демократизація системи підготовки фахівців, розширення засад самоврядування в навчальних

зкладах цієї системи, вдосконалення організації та управління освітянською діяльністю, створення умов для індивідуалізації навчання та самореалізації особистості в набутті відповідного фаху.

Для реалізації зазначених завдань, на нашу думку, доцільно вжити таких основних заходів:

- подолання тенденцій щодо відомчої замкнутості системи підготовки фахівців та посилення ролі провідних відомчих навчальних закладів як центрів науково-методичного забезпечення фахової підготовки;

- проведення оптимізації мережі навчальних закладів для усунення існуючого дублювання підготовки фахівців за окремими спеціальностями (спеціалізаціями);

- приведення діючого переліку напрямів, спеціальностей (спеціалізацій), за якими здійснюється підготовка фахівців, у відповідність із сучасними потребами;

- поширення набутого досвіду інтеграції між вищими навчальними закладами;

- запровадження в діяльність навчальних закладів, що здійснюють підготовку фахівців, інформаційних технологій, які дають можливість створення єдиного інформаційно-освітнього середовища ;

- вдосконалення системи підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників навчальних закладів, що здійснюють підготовку фахівців.

Слід зробити висновок, що без модернізації професійної освіти та перепідготовки працівників СБУ ефективність реформаторських заходів буде зведено нанівець.

Отже, стратегічне завдання з реформування системи СБУ неможливо вирішити без нової кадрової політики, мета якої полягає в створенні організаційно-правових, соціальних, виховних, психологічних, матеріально-технічних, фінансових, економічних та інших передумов для формування високопрофесійних працівників СБУ, здатних ефективно, на високому рівні вирішувати завдання правоохоронного спрямування в новому тисячолітті [16], спрямованих на захист прав і свобод людини та громадянина [8].

Один з основних напрямів вдосконалення підготовки фахівців адміністративно-деліктного процесу є вдосконалення нормативно-правового регулювання діяльності. Тобто реформаторські дії мають спиратися на відповідні нормативно-правові акти, які мають визначати завдання та функції тієї чи іншої правоохоронної структури, її місце і роль у системі виконавчої влади, тому що створення повноцінного правового підґрунтя – це одне з головних завдань реформування СБУ [16]. Необхідно зазначити, що основою ефективного функціонування підрозділів СБУ є суворе дотримання вимог відповідних нормативно-правових документів, які регламентують їхню професійну діяльність (дисциплінарні статuti, посадові інструкції тощо) [18].

Нині багато уваги приділяється реформуванню та якісному оновленню заходів організаційного,

наукового та навчально-методичного характеру. Метою забезпечення єдності стандартів освітньої та наукової діяльності є впровадження новітніх технологій у систему підготовки та перепідготовки працівників правоохоронних органів [6]. Система освіти не повинна відставати від процесів інтенсивного реформування СБУ. Професіоналізм, належна професійна підготовка працівників можуть бути визнані основним, домінуючим чинником забезпечення безпеки життєдіяльності персоналу СБУ [2]. Тому проблема підготовки кадрів є однією з основних проблем сьогодення та потребує системного комплексного вирішення, першочерговими кроками якого є підвищення авторитету працівників СБУ; підвищення професіоналізму працівників; використання засобів психологічної та медичної релаксації для нейтралізації стресових перевантажень.

Професіоналізм у правоохоронній діяльності постає як відповідний набір та стан розвитку системи професійно-ділових, особистісних та комунікативних якостей працівників, що забезпечують ефективне виконання ними своїх функціональних обов'язків. Саме професійна діяльність формує й розвиває її виконавця, сприяє його самореалізації. Професійно важливі якості правоохоронця – це комплекс особистісних характеристик, що складається з блоку професійно-ділових, комунікативних та особистісних якостей. При цьому зворотною стороною самостійності та свободи дій є відповідальність [11]. Треба підкреслити, що в науковій літературі не існує єдиного уніфікованого набору таких якостей, але більшість дослідників підкреслюють, що сьогодення потребує в терміновій необхідності наявності в структурі особистості цієї професії таких рис та якостей:

- мотивація професійної діяльності: установка на надання допомоги людині;

- моральні риси – здатність співчувати іншій людині, доброзичливість, чуйність, безкорисливість, терпимість до різних нестандартних проявів поведінки людей, зовнішнього вигляду та способу їх мислення;

- вольові риси – вимогливість до себе та інших; переконаність у необхідності служіння народу в цілому, а не окремим його прошаркам; дисциплінованість; самовладання; здатність не драгуватися в найскрутніших ситуаціях; співвідносити свою поведінку, спрямовану на інших людей, із суспільними моральними та правовими нормами [18].

У сучасному середовищі, коли людина стає учасником різноманітних суспільних відносин, вона виступає в різних якостях, виконуючи різнопланові соціальні ролі. Іде мова про положення особи, яке вона займає в соціальній системі, тобто статус працівників СБУ, який уміщує три елементи: права, обов'язки та відповідальність [18].

Тому формування якостей у працівників СБУ має бути цілеспрямованим і організованим процесом, оскільки особистісні якості посідають важливе місце серед якостей, що визначають їх професіона-

лізм. Однак із поля зору часто випадає такий важливий елемент, як психологічна придатність персоналу, від якої залежить ефективність функціонування СБУ [5]. Тому слід зазначити, що під час виконання службових обов'язків співробітники СБУ мають бути уважними, витриманими та неупередженими у своїх діях. Однак ці важливі якості лише тоді набувають реального змісту, коли поєднуються з моральною зрілістю та належною культурою поведінки. У зв'язку із цим дедалі більшої актуальності набуває формування та розвиток функціональних способів регуляції емоцій у працівників СБУ. Для характеристики професіоналізму фахівця все частіше використовується поняття професійної компетентності [6], тому що від рівня професійної компетентності, уміння швидко та правильно орієнтуватись у складних ситуаціях службово-професійної діяльності, приймати та реалізовувати нестандартні рішення, застосовуючи весь спектр необхідних знань, умінь та навичок, значною мірою залежить успішність виконання працівником поставлених перед підрозділами СБУ завдань [2].

У межах психологічної науки для найбільш адекватного, раціонального й оптимального виходу зі стресових ситуацій, окремої уваги заслуговує психічна саморегуляція, яка в психологічній науці розглядається як здатність суб'єкта свідомо й цілеспрямовано керувати діяльністю організму, його реакціями, процесами та станами, що забезпечує адекватну умовам мінливість і пластичність життєдіяльності на будь-якому рівні [2].

У зв'язку з інформатизацією суспільства до рівня кваліфікації кадрів СБУ висуваються нові вимоги: готовність до постійного підвищення професіоналізму; високий рівень інформаційної грамотності; уміння використовувати сучасні інформаційні технології; здатність до налагодження комунікацій та знання іноземних мов.

З огляду на викладене, варто підкреслити, що навички інформаційно-аналітичної роботи потрібні всім без винятку працівникам правоохоронних органів. Тому для вирішення викладених проблем потрібна розробка державної політики та створення системи забезпечення інформаційно-психологічної безпеки.

Сьогодні дедалі актуальнішою стає проблема формування національної самосвідомості. Національна самосвідомість – це усвідомлення себе громадянами, членами єдиного громадянського суспільства, єдиної нації [1]. Показником національної самосвідомості виступає загальне доброзичливе ставлення до своїх співвітчизників, які є громадянами певної держави. Однак слід зауважити, що працівники СБУ, усвідомлюючи, громадянином якої держави вони є, вимушені за своїм службовим обов'язком брати участь у суспільно-політичних конфліктах і щоразу демонструвати власну національну гідність.

Особливо важливого значення набуває зараз формування почуття патріотизму, у тому числі в працівників СБУ, національної самосвідомості сту-

дентської молоді як запоруки її активної участі в соціально-економічній діяльності держави [10]. Тому виконання зазначених завдань повинно, на нашу думку, покладатися на вищі навчальні заклади, у яких навчально-виховний процес необхідно вибудовувати таким чином, щоб пробудити в молоді національні почуття, виховати в них повагу й любов до свого народу, до його вікових моральних та духовних здобутків, а також самоповагу та гордість за свою Батьківщину, і на цій основі формувати суспільно значущі особистісні риси громадянина України: національну свідомість, духовність, трудову активність, морально-етичну, фізичну, екологічну та правову культуру [19].

Отже, головною кадровою проблемою СБУ за сучасних умов є потреба у фахівцях, які здатні забезпечити безпеку особи, суспільства й держави на новому технологічному рівні, досконало володіти законодавчою базою, маючи належний рівень професійної підготовки тощо.

Однією з головних проблем сьогодення, коли національному суверенітету та територіальній цілісності України загрожує корупція [12], є забезпечення пріоритету закону в системі правоохоронних органів України [15]. Саме закон, а не підзаконний акт, має бути основним джерелом права у сфері діяльності СБУ. У ст. 19 Конституції України передбачено, що працівники Служби безпеки України зобов'язані діяти лише на підставі, у межах повноважень та в спосіб, що передбачені Конституцією [9] та законами України [17]. В умовах соціально-економічних реформ, які здійснюються в державі, пріоритетними напрямками антикорупційної політики мають стати виявлення та усунення умов, що сприяють або можуть сприяти виникненню корупції, а також запобігання спробам їх створити [3].

Отже, зазначимо, що корупція – це складне й багатоаспектне (економічне, політичне, правове, морально-психологічне) соціальне явище [13], тому зміст та спрямованість профілактичних заходів правового, організаційного, управлінського й психологічного характеру повинні сприяти вирішенню одного з основних завдань, які постають у цьому зв'язку, – зробити корупцію справою ризикованою та не вигідною [4].

Висновки. Підсумовуючи викладене, зауважимо, що сьогодні мало в кого збереглися сумніви в тому, що окреслені нами напрями вдосконалення підготовки працівників СБУ необхідні для створення ефективної, динамічної та гнучкої в управлінні, укомплектованої насамперед високопрофесійними фахівцями, забезпеченої сучасними матеріальними та технічними засобами спеціальної служби. Урегулювання завдань, функцій і напрямів її діяльності із сучасними потребами та досягнення основних організаційних і правових параметрів моделі, здатної найбільш ефективно забезпечити права й свободи людини та їх гарантії, визначають зміст і спрямованість діяльності держави, вимагаючи від останньої забезпечення реалізації цих прав і свобод.

СПИСОК ВИКОРИТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Анциферова Л.И. Личность в трудных жизненных условиях: переосмысление, преобразование ситуаций и психологическая защита / Л.И. Анциферова // Психологический журнал. – 1994. – Т. 15. – № 1. – С. 3–18.
2. Барко В.І. Роль креативності у формуванні професійної компетентності / В.І. Барко // Вісник Національної академії України. – К. : НУОУ, 2010. – Вип. 6 (19). – С. 69–76.
3. Гвоздецький В.Д. Правові основи відповідальності за корупційні діяння / В.Д. Гвоздецький // Актуальні проблеми юридичних наук у дослідженнях учених. – 2006. – № 7. – С. 3–10.
4. Дмитренко Ю.П. Слабкий соціальний захист співробітників як ризик корупції в правоохоронних органах / Ю.П. Дмитренко // Боротьба з корупцією: міжнародний досвід і його актуальність для України : матеріали наук.-практ. конф. (Київ, 12 грудня 2002 р.). – К. : НАСБ України, 2003. – С. 47–49.
5. Кабаченко Т.С. Методи психологического воздействия / Т.С. Кабаченко // Психологический журнал. – 1986. – Т. 7. – № 4. – С. 57–68.
6. Коваленко В.В. Концептуальні засади модернізації правоохоронної діяльності та вдосконалення системи органів охорони правопорядку в Україні / В.В. Коваленко // Право України. – 2013. – № 3–4. – С. 356–364.
7. Когут З. Коріння ідентичності. Студії з ранньомодерної та модерної історії України / З. Когут. – К. : Критика, 2004. – 351 с.
8. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод // Урядовий кур'єр. – 2010. – № 215.
9. Конституція України, прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
10. Краснокутська Ю.В. Особливості становлення національної ідентичності в сучасному українському суспільстві / Ю.В. Краснокутська // Методологія, теорія та практика соціологічного аналізу сучасного суспільства. – Х., 2004. – С. 277.
11. Кримінальний кодекс України // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 25. – Ст. 131; Конституція України, прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
12. Мельник М.І. Корупція: сутність, поняття, заходи протидії : [монографія] / М.І. Мельник. – К. : Атіка, 2001. – 304 с.
13. Мельник М.І. Протидія корупції: нормативно-правове регулювання / М.І. Мельник // Право України. – 2002. – № 4. – С. 22.
14. Падун М.А. Регуляція емоцій: процес, форми, механізми / М.А. Падун // Психологический журнал. – 2010. – Т. 31. – № 6. – С. 57–69.
15. Про Національну антикорупційну стратегію на 2011–2015 роки : Указ Президента України від 21 жовтня 2011 р. № 1001/2011 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1001/2011>.
16. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 15 лютого 2008 року «Про Концепцію реформування Служби безпеки України» : Указ Президента України від 20 березня 2008 р. № 249/2008 // Офіційний вісник Президента України. – 2005. – № 8. – Ст. 409.
17. Про Службу безпеки України : Закон України від 25 березня 1992 р. № 2229-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 27. – Ст. 382.
18. Стеблінська О.С. Забезпечення прав людини як засада формування правової політики України / О.С. Стеблінська // Правова політика України: концептуальні засади та механізми формування : зб. матер. наук.-практ. конф. (Київ, 5 грудня 2012 р.) / за ред. О.М. Рудневої. – К. : НІСД, 2013. – С. 127–130.
19. Якубенко В.М. Принципи соціальної держави: стан і перспективи їх реалізації в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.01 / В.М. Якубенко ; Нац. акад. внутр. справ України. – К., 2005. – 21 с.